

Vladislovas Tiškevičius Italijoje: „Galleria Warowland“ ir milanietiškoji kolekcija

Aistė Bimbirytė-Mackevičienė

Lietuvos kultūros tyrimų institutas, Saltoniškių g. 58, LT-08105 Vilnius

El. paštas: aiste.bimbiryte@gmail.com

Straipsnis skirtas migracijos atvejo studijai. Jame kalbama apie priverstinę politinę emigraciją iš carinės Rusijos į Italiją XX a. pr. ir sėkmingą emigranto integraciją į vietinį kultūros lauką, konkrečiai – į kolekcionavimo ir antikvariato veiklos sritį. Tekste pateikiama nauja medžiaga apie dailės istorijos tyrimuose menkai žinomą grafo Vladislovo Tiškevičiaus tremtyje Italijoje praleistą 1907–1913 m. laikotarpį. Aptariamos išvykimo iš Lietuvos aplinkybės, patikslinamas kelionės laikas, nušviečiama Milane įkurto antikvariato „Galleria Warowland“ veikla, identifikuojama čia surinkta meno vertybių kolekcija ir kai kurių jos eksponatų likimas.

RAKTAŽODŽIAI: Vladislovas Tiškevičius, „Galleria Warowland“, antikvariatas, Milanas, Salsomaggiore Terme, meno dirbinių kolekcija, XX a. pr.

Migracija nėra vienareikšmiškai vertintinas reiškinys. Ją patiriantys žmonės ar jų grupės dėl tam tikrų priežasčių yra priversti keltis iš įprastos gyvenamosios vietos į kitą, ir tokia patirtis paprastai būna susijusi su trauminiais išgyvenimais. Kita vertus, migracija prisideda prie kultūrų įvairovės, praturtina tautų, valstybių, bendruomenių kultūrinį kapitalą. Bendriausia prasme kultūrinės migracijos sąvoka apima platų reiškinį spektrą – nuo menininkų ir kitų meno lauko dalyvių iki meno idėjų, stilių ar atskirų kūrinių migracijos. Šis straipsnis skirtas atvejui, kai priverstinė politinė emigracija iš carinės Rusijos į Italiją XX a. pr. virto sėkminga emigranto integracija į vietinį kultūros lauką, konkrečiai – į kolekcionavimo ir antikvariato sritį.

Retas kuris nėra girdėjęs grafo Tiškevičiaus (1 pav.) vardo: populiariojoje spaudoje netyla diskusijos apie sudėtingą šiandienę Lentvario ansamblio būklę, o anuometį rezidencijos gyvenimą vis dažniau prisimena istorikai ir paveldosaugininkai. Dėmesį į šį asmenį dar 1991 m. atkreipė dr. Jolanta Širkaitė straipsnyje *Vladislovas Tiškevičius – kolekcionierius bei Vilniaus mokslo ir meno muziejaus kūrėjas*¹, rekonstravusi grafo tapybos darbų kolekciją, puošusią Lentvario rūmus, ir nušvietusi jo kultūrinę veiklą; lenkų tyrinėtoja Liliana Narkowicz pastaruoju metu išleido net dvi monografijas, skirtas Tiškevičiaus šeimai ir jos darbams: *Tyszkiewiczowie. Rodem z Landwarowa* (2013)² ir *Muzealnicy i kolekcjonerzy. Zbiory rodziny Tyszkiewiczówi ich rola w zaborze rosyjskim i miłośnicy* (2013)³; Lentvario dvaro parko temą ne

1 Širkaitė 1991: 12–14.

2 Narkowicz. *Tyszkiewiczowie...* 2013.

3 Narkowicz. *Muzealnicy...* 2013.

vienus metus nagrinėja Vaiva ir Steponas Deveikiai⁴, o grafo dėka iškilusios Lentvario Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčios istorija buvo aptarta Giedrės Jankevičiūtės sudarytame kataloge *Lentvario bažnyčia ir jos dekoras. 1905–1943* (2012)⁵ ir Małgorzatos Maksymiuk leidinyje *Kościół pod wezwaniem Zwiastowania Najświętszej Marii Panny w Landwarowie pod Wilnem* (2000)⁶. Šiuos bei kitus Tiškevičiaus biografiją vienaip ar kitaip atskleidžiančius šaltinius vienija tai, kad juose tarsi sutartinai aplenkiamas 1907–1913 m. laikotarpis, kurį Lentvario šeimininkas praleido tremtyje Italijoje. Tą paaiškinti nesunku – Lietuvoje itališkąjį periodą galinčių nušviesti šaltinių beveik nėra, Lentvario dvaro archyvas žuvęs, o su Italijoje esančia medžiaga iki šiol niekas nėra dirbęs (ją taip pat visų pirma reikia surasti). Vienintelė bent kiek plačiau apie jį papasakojusi iki šiol lieka grafo dukterė Sofija Tiškevičiūtė-Potocka⁷, vėlesniems autoriams tapusi esminiu informacijos

šaltiniu. Deja to, ką minėjo grafaitė, neužtenka: trumpai nušvietusi tėvo išvykimo ir antikvariato Milane įkūrimo aplinkybes, ji visiškai nieko nepasako apie jo paties tremtyje sukauptą meno dirbinių kolekciją bei jos likimą, mažai teužsimena ir apie tenyškšius ryšius ar kultūrinės veiklos strategiją. Verta atkreipti dėmesį, kad prisiminimų autorė neretai painioja datas ar kitas ano meto įvykių detales, kas yra visiškai suprantama žinant, jog savo pasakojimus ji užrašė jau būdama garbaus amžiaus. Šios aplinkybės padiktavo ir straipsnio tikslą – kiek įmanoma užpildyti atsi-radusią spragą. Tą padaryti padėjo nauji, Lietuvos mokslininkų iki šiol nenagrinėti šaltiniai. Svarbiausias iš jų laikytinas tyrimo metu surastas 1913 m. Sankt Morice, Šveicarijoje, vykusio meno dirbinių aukciono katalogas⁸ bei jį papildantis 1920 m.

1 pav. Vladislovas Tiškevičius (1865–1936). L. Kowalskio nuotr. XIX a. pab. KMIF 6891

4 Deveikienė; Deveikis *Lentvario dvaro parko istorinės...* 2010; Deveikienė; Deveikis *Lentvario dvaro parko augalija* 2010.

5 *Lentvario bažnyčia...* 2012.

6 Maksymiuk 2000.

7 Potocka 1967: 195–221.

8 *Vente à St. Moritz (Suisse)...* 1913.

Milane organizuoto pardavimo katalogas⁹. Šių leidinių dėka buvo identifikuota grafo Italijoje sukaupta kolekcija, apie kurią ilgą laiką nebuvo žinoma beveik nieko. Taip pat minėtinos pastarųjų metų publikacijos italų kalba, ypač Matteo Ceriana, Marco Creseri ir Cristinos Quattrini parengta *Per Brera. Collezionisti e doni alla pinacoteca dal 1882 al 2000* (2004)¹⁰ ir Fabio Masacci straipsnis *La cappella dei Magi in San Petronio a Bologna: le vetrate su disegno di Jacopo di Paolo*¹¹, padėjusios ne tik patvirtinti prielaidą, kad Šveicarijoje buvo parduodamas būtent Tiškevičiaus rinkinys, bet ir nustatyti kai kurių jame buvusių vertybių likimą. Italų autoriai, pavyzdžiui, Silvia Cabassi¹² ir Emilio Faroldi¹³ gelbėjo ir ieškant duomenų apie grafo Salsomaggiore Terme kurorte įsteigtą antikvariato padalinį. Taip pat rašant tekstą naudotasi vienalaikie aprašomiems įvykiams kultūrine užsienio spauda, t. y. *Mundo grafiko, L'Arte, Le Bulletin de l'art ancien et moderne*, leidusia susipažinti su visuomenės nuomone apie salono veiklą. Naujai pažvelgta ir į Lietuvos mokslininkams jau žinomą medžiagą, pavyzdžiui, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje saugomą Liucijono Uziemblos korespondenciją bei Vilniaus mokslo ir meno muziejaus draugijos dokumentus – jų dėka pavyko patikslinti grafo išvykimo į Italiją datą, kuri, kaip paaiškėjo, iki šiol buvo nurodoma klaidingai.

1907–1913 m. laikotarpis ne tik atskleidė paties grafo meninį skonį, galutinai suformavo jį kaip kolekcininką, tačiau visų svarbiausia, kad tuo metu nuveikti darbai šiandien leidžia pristatyti beprecedentį atvejį to laikmečio Lietuvos kolekcionavimo istorijoje: kolekcininką – verslininką, galerininką, ne tik namuose pirkusį ir pardavinėjusį meno vertybes (tokiu būdu iš esmės veikė didžioji dalis vietinių meno mylėtojų), bet ir sukūrusį tam tikslui skirtą organizacinį tinklą, veikusį Vakarų Europos antikvariatų principais.

Pirmiausia derėtų išsiaiškinti, kokiomis aplinkybėmis ir kada vyko grafo persikėlimas į Milaną. Tiškevičius buvo pasiturintis XX a. pr. žemvaldys ir aktyvus Vilniaus bei Varšuvos visuomenės veikėjas: vadovavo Lenkų pramonės ir prekybos draugijos Varšuvos skyriui, įėjo į Vilniaus žemės ūkio draugijos valdybos sudėtį, turėjo teisininko išsilavinimą bei naudingų ryšių, tad netruko pradėti politinę karjerą. Jau 1905 m. Krokuvoje išleidžiamas vadinamasis „Tiškevičiaus memorialas“ (*Memorial złożony ministrowi spraw wewnętrznych w Petersburgu przez Władysława hr. Tyszkiewicza*)¹⁴. Nedidelis, vos kelių puslapių leidinys puikiai apibrėžia grafo politinę mintį. Jis griežtai kritikuoja carinės valdžios vykdomą programą: prievartinę rusų kalbos vartojimą mokymosi įstaigose, katalikų kunigų veiklos ribojimą, pareigūnus,

9 *Catalogo della vendita...* 1920.

10 Ceriana; Creseri; Quattrini 2004.

11 Masacci 2009: 429–440.

12 Cabassi 2010.

13 Faroldi 1993: 212–217.

14 *Memorial...* 1905. Nurodyta, kad memorialas Tiškevičiaus buvo surašytas 1904 m. gruodžio 10 (23) d. Peterburge.

„nemokančius kalbos, neišmanančius žmonių poreikių“, trukdymą burtis mokslo ir visuomenės draugijoms, „draudimus ir persekiojimą privataus mokymosi, kurio tokiomis sąlygomis žmonės privalo griebtis“¹⁵. 1906 m. gegužę kaip Varšuvos apygardos atstovas Tiškevičius išsiunčiamas į I Rusijos Valstybės Dūmą. Nesunku numanyti, kad jo ir bendraminčių čia išreikštos idėjos valdžios simpatijų nesulaukė – Dūma buvo paleista, o jos nariai neteko neliečiamybės. Labiausiai neįtikusius, tarp kurių buvo ir Tiškevičius, nuspręsta išsiųsti į Archangelską. Kurį laiką kalintas grafas pažįstamų dvarininkų, Peterburgo teisės mokyklos bendramokslų, pastangomis gavo sušvelnintą bausmę – vietoje Archangelsko leista tiesiog išvykti iš šalies. Šia proga kaipmat pasinaudota – tiesiai iš kalinimo vietos Tiškevičius buvo pervežtas į pasienį Virbalyje, iš kur išvyko į Italiją. Pasak dukters Sofijos, tėvui neleista net užsukti į šeimos rezidenciją Lentvaryje – patys jį pasitiko traukinyje ir lydėjo iki Kauno¹⁶.

Taigi išvykimo priežastys pakankamai aiškios. Tuo tarpu klausimų ilgą laiką kėlė lemtingosios kelionės laikas, mat akivaizdu, kad istoriografijoje jis neretai nurodomas klaidingas. Dažnai teigiama, kad grafas gimtinę paliko 1906 m. ar net 1905 metais¹⁷. Vis dėlto istoriniai faktai ir keletas Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje saugomų dokumentų leidžia šį laiką paveltinti. Visų pirma I Valstybės Dūma posėdžiavo 1906 m. gegužės 10 – liepos 21 d., o tų pačių metų rugsėjo 26 d. laiške iš Lentvario Tiškevičius Liucijonui Uziemblai rašė ketinąs su juo po savaitės susitikti Vilniuje. Tada jis jau kelios dienas kaip buvo grįžęs iš Peterburgo ir planavo trumpam vykti į Varšuvą¹⁸. Taigi tremties nuosprendis dar nebuvo vykdomas. Tiškevičiūtė-Potocka mini, kad po valdžios verdikto gimtajame krašte likę šeimos nariai pas jau tremtyje esantį tėvą išvyko 1907 m. vasarį¹⁹. Rodos, to užtekty teigti, kad paties grafo kelionė įvyko 1906-ųjų gale ar pačioje 1907 m. pradžioje. Vis dėlto peršasi išvada, kad duktė, teisingai nurodžiusi įvykius, supainiojo jų laiką. Tą patvirtina ne tik Tiškevičiaus asmeniškai pasirašytas kvietimas Uziemblai į pirmąjį Vilniaus mokslo ir meno muziejaus draugijos posėdį vasario 20 d.²⁰ ar dar tų pačių metų kovo 23 d. pastarajam iš Lentvario išsiųstas laiškas²¹, bet ir 1908 m. Vilniaus mokslo ir meno muziejaus draugijos posėdžių protokolai, kuriuose aiškiai pasakyta, kad grafas į Italiją išvyko 1907 m. gruodį²².

Būtent tremtis suteikė progą Tiškevičiui atsiskleisti kaip kolekcininkui. Privirstinai atsiribojęs nuo gimtosios šalies aktualijų, jis galėjo bemaž visą savo laiką skirti

15 Ten pat: 1–7.

16 Potocka 2004: 32.

17 *Lentvario bažnyčia...* 2012: 19 [nurodoma 1905 m.]. Klaida greičiausiai atsirado dėl to, kad Tiškevičius nuolat vykdavo į Italiją, tačiau trumpam.

18 V. Tiškevičius L. Uziemblai iš Lentvario 1906 09 26. *LMAVB RS. F. 151. B. 238. L. 1–2v.*

19 Potocka 2004: 32.

20 V. Tiškevičius L. Uziemblai [iš Lentvario, b. d.]. *LMAVB RS. F. 151. B. 238. L. 12.*

21 V. Tiškevičius L. Uziemblai iš Lentvario 1907 03 23. *LMAVB RS. F. 151. B. 238. L. 3–4v.*

22 Vilniaus mokslo ir meno muziejaus draugijos posėdžių protokolai. 1908 m. *LMAVB RS. F. 151. B. 289. L. 5–6.*

darbui su meno kūriniiais, ne tik gilinti jau turimas žinias, bet ir pomėgį paversti verslu, galinčiu bent iš dalies užtikrinti tuo metu taip reikalingą finansinį stabilumą. Vargu ar tą būtų pavykę padaryti Lietuvoje. Ir greičiausiai ne tiek dėl bendros situacijos, prekybos istoriniais paminklais apribojimo, t. y. 1864 m. draudimo Vilniuje prekiauti antikvariniais daiktais, pažymėtais Lietuvos, Lenkijos herbais, masoniška atributika, lietuvių, lenkų istorijos sužetų paveikslais, žymių veikėjų portretais²³, kiek dėl paties grafo, kaip kolekcininko, interesų. Lentvario šeimininkas domėjosi išskirtinai Vakarų Europos XV–XVIII a. daile, ypač tapyba. Galimybės papildyti savo kolekciją, kurios pagrindą sudarė XIX a. pab. iš pačios Italijos atvežti kūriniai, čia buvo labai ribotos: toli gražu ne visi vietiniai kolekcininkai galėjo jų pasiūlyti, tekdavo keliauti į užsienį patiems arba bendradarbiauti su ten besilankančiais. Maža žinių ir apie XIX a. pab. – XX a. pr. Vilniuje nuolat veikusius ir tokio pobūdžio kūriniiais prekiavusius antikvariatų (matyt, juos ribojo tas pas minėtas įstatymas). Aišku tik tiek, kad senienomis čia daugiausia vertėsi žydų tautybės asmenys, neretai jau kelintos kartos atstovai, pavyzdžiui, tikra Vilniaus garsenybė dėl savo ilgaamžiškumo Ševelis Kinkulkinas, Berko Kinkulkino sūnus (m. 1908, sulaukęs 98 metų). Taip pat žinoma Šv. Jono gatvėje buvus Lichtmacherio antikvariatą²⁴, parduotuvėles XIX a. pab. turėjo Morduchas Mendelsonas, Buna Trokiennicka, Sora Chamudes, Joselis Morgolis, Abraomas Kacenelebogenas, Kremeris, Abraomas Rejcheris, Icekas Funktas ir kiti²⁵. Tiesa, daugelis tokių prekeivių senienomis galėjo pradžiuginti labiau bibliofilą, nei Vakarų Europos tapybos gerbėją, o ką jau kalbėti apie tai, kad vietinė rinka nė iš tolo negalėjo prilygti Vakarų Europos pasiūlai, juo labiau Italijai, Tiškevičiui susižavėjimą kėlusius kūrinius galėjusią pasiūlyti „iš pirmų rankų“. Be abejo, rinkdamasis tremties kryptį grafas vargu ar galvojo apie savo kolekcijos papildymą – ši šalis laikinam prieglobsčiui greičiausiai buvo tinkama dėl jau seniau užmegztų ryšių. Tačiau pastarieji, beje, didžiaja dalimi atsirado būtent kolekcininko aistros ir ją palaikiusio bei Romoje gyvenusio dėdės Mykolo Tiškevičiaus dėka.

Panašu, kad apsigyventi Milane, o ne jau pažįstamoje Romoje, nutarta dėl esamų ryšių. Nors Potocka tepasako tiek, kad sprendimas dėl vietos buvo priimtas šeimai tėvą lydint traukiniu į Kauną, taigi, paskutinę minutę, jos brolis Steponas teigia, kad tėvai šį miestą pasirinko dėl čia gyvenusios giminaitės Jadvygos Ževuskos, ištekėjusios už italo Giulio Cavalli²⁶. Galbūt būta ir daugiau pažinčių. Nors neaišku, kada prasi-dėjusi ilgametė draugystė Tiškevičių siejo su aktyviu Milano lenkų bendruomenės veikėju, inžinieriumi ir dailininku Witoldu Rajkiewicziumi (m. 1939), knygos *L'Arte*

23 Laučkaitė 1999: 27.

24 *Dla bibliofilów* 1910: 3. Rašoma, kad antikvariatas ką tik įsigijo leidinių Lenkijos istorijos tema, turinčių antikvarinę vertę, taip pat gali pasiūlyti keletą komplektų „senų vilnietišku raštų“.

25 Rosiak 1938: 15.

26 Narkowicz. *Tyszkiewiczowie...* 2013: 234.

e gli artisti in Polonia nei secoli passati (1933) autoriumi²⁷. Kartu su žmona Vittoria Kossowska (m. 1932), profesoriumi Nictopolionu Maffezzoli, Bolesława Pruso ir Władysława Stanisława Reymonto tekstų vertėju, kompozitoriumi ir rašytoju Arrigo Boito (1842–1918)²⁸ jie 1914 m. įkūrė organizaciją „Comitato Pro Polonia“, kuri leidiniais, atsišaukimais ir paskaitomis skleidė lenkų savarankiškumo idėją. Vėliau, jau tarpukariu, Rajkiewiczzius su bendražygiais subūrė Milane gyvenančių lenkų draugiją „Circolo Polacco Milanese“²⁹. Tiškevičius, anot Narkowicz, vos apsigyvenęs Milane, pats ėmė energingai padėti lenkų atvykėliams³⁰. Tad tikėtina, kad su Rajkiewiczziumi arba jo rato žmonėmis pažinčių būta ir anksčiau.

Akivaizdu, kad to neužteko, ir politiniu tremtiniu tapęs *il conte polacco*, „nuo jaunystės praręs prie aktyvaus visuomeninio, politinio ir privataus gyvenimo, staiga likęs be jokios veiklos, nusprendė Italijoje, Milane, susikurti darbo vietą, atitinkančią jo pomėgi ir galimybes“³¹. Ryžtą įkurti antikvariatą turėjo paskatinti ir ankstesnė patirtis: dar tik įrenginėjant Lentvario rūmus, XIX a. pab., grafas buvo dažnas svečias Romoje pas dėdę Mykolą Tiškevičių. Čia jis buvo supažindintas ne tik su vietiniais senienų žinovais, bet ir su itin populiaraus antikvariato „Galleria Sangiorgi“, įsikūrusio Borghese rūmuose (Via di Ripetta 117), savininku, filantropu ir mecenatu Giuseppe Sangiorgi (1850–1928), pradėjusiu ištisą meno žinovų dinastiją bei nuolat palaikiusiu ryšius su Rusijos, Austrijos-Vengrijos imperijų bei britų kolekcininkais³². Taigi puikūs tokio darbo pavyzdžiai, o kartu atidus aukcionų katalogų studijavimas padėjo reikiamus pagrindus, ir netrukus grafas senoviniuose grafo Edouardo Ammano rūmuose prie pat „La Scala“ teatro Milane (dabar – Via Arrigo Boito 8) atidarė nedidelį meno kūrinių saloną. Už jam iš Tėvynės siunčiamus pinigus³³, o vėliau jau ir uždirbtus Italijoje³⁴, jis supirkinėjo apleistose provincijos pilyse ir vienuolynuose likusias vertybes, ir labai greitai du nedideli, freskomis ištapyti antikvariato kambariai užsipildė rinkiniais darbais (2 pav.). Salonui grafas davė nostalgikšką „Galleria Warowland“ vardą, lenkiškojo Lentvario pavadinimo „Landwarów“ anagramą. Pasak dukters, tėvo salonas, „skoningai įrengtas, greitai sulaukė didelio atgarsio. Pradžioje vadovaujamas daugiau mėgėjiškai, su dideliu

27 W. Rajkiewiczzius (m. 1939) kartu su žmona W. Kossowska palaidoti Milane (Cimitero Monumentale). Jų kapavieta rūpinasi vietos lenkų bendruomenė.

28 A. Boito dalyvavimas lenkų bendruomenės veikloje nėra atsitiktinis – jo motina buvo lenkaitė Józefina Rado-lińska.

29 Głuska-Trezzani 2013. Už nuorodą dėkoju dr. Laimai Laučkaitei.

30 Narkowicz. *Muzealnicy...* 2013: 161.

31 Potocka 1967: 199.

32 G. Sangiorgi antikvariatą atidarė XIX a. paskutiniajame dešimtmetyje. Po jo mirties veiklą tęsė sūnus Giorgio Sangiorgi (1886–1975) ir vaikai Sergio Sangiorgi. G. Sangiorgi taip pat buvo žymus filantropas, labiausiai pasižymėjęs vaikų prieglaudos „Pueris Sacrum“ ir fondo „Duonos namai“ („La case del pane“) įsteigimu 1903 m.

33 Potocka 1967: 199.

34 Pasak Tiškevičių gyvenimo tyrinėtojos Narkowicz, naujoji grafo veikla pelną ėmė nešti labai greitai, ir šeima galėjo sau leisti gana prabangų gyvenimą Italijoje net ir be vilnietiškujų pajamų (Narkowicz *Tyszkiewiczowie...* 2013: 234–236).

2 pav. V. Tiškevičiaus antikvariatas „Galleria Warowland“ Milane.
L. F. Comercio nuotr. XX a. 1–2 deš. KMIF 7123

užmoju, nežiūrint į prekybinę pusę, kelė apsilankiusių nuostabą ir susidomėjimą“, o „tinkama reklama bei pažintys, Vladislavo Tiškevičiaus užmegztos įvairiose miesto sferose, greitai pritraukė gausią klientūrą“³⁵. Netrukus grafo veikla ėmė įgauti tokį mastą, kad prireikė didesnių patalpų ir patogesnės vietos. Tam tikslui puikiai tiko pačiame miesto centre, Alessandro Manzoni ir Gerolamo Morone gatvių kampe (Via Alessandro Manzoni 10 / Via Gerolamo Morone 3)³⁶, bei Poldi Pezzoli muziejaus kaimynystėje buvęs automobilių salonas. Tiškevičiaus lėšomis jis buvo pertvarkytas ir pritaikytas naujai paskirčiai. Keturi didžiuliai ekspoziciniai langai, erdvus holas ir puiki laiptinė lankytoją vedė į pirmą aukštą, kuriame buvo net aštuoni kambariai, apstatyti įvairių epochų baldais su prie jų pritaikytais kilimais, paveikslais, sidabro, bronzos, porceliano dirbiniais ir kt. Čia pat buvo ir antikvariato biuras. Lankytojai, o kartu ir kviestiniai svečiai buvo priimami hole, kur juos aptarnavo specialiai antikvariato nusamdyti tarnai. Be jų, personalą papildė pasiuntinukai ir vežikas³⁷.

Darbas ėjosi taip sklandžiai, kad jau 1912 m. buvo paruoštas galerijos filialo projektas³⁸. Naujasis „Warowland“ paviljonas turėjo iškilti apie 100 km į pietus nuo

35 Potocka 1967: 199.

36 Tokį adresą rasime ne tik grafo dukters prisiminimuose, bet ir Tiškevičiaus Uziemblai rašytuose laiškuose, pvz.: V. Tiškevičius L. Uziemblai 1912 05 08. *LMAVB RS. F. 151. B. 238. L. 6.*

37 Potocka 1967: 199.

38 Potocka prisiminimuose teigia, kad tėvas valdą nusipirko „su romaniško stiliaus rūmais“, tačiau iš tiesų būtent Tiškevičius užsakė jų projektą. Tai matyti iš jo parašo brėžiniuose.

Milano esančiame Salsomaggiore Terme kurorte, garsėjusiam mineralinio vandens gydyklomis ir kaip tik tuo metu išgyvenusiu savo pakilimo laiką. Tiškevičius šią vietą pasirinko neatsitiktinai – pasiturintys kurorto poilsiautojai buvo potenciali antikvariato pirkėjų publika. Idėjai įgyvendinti buvo pasikviestas milanietis architektas Orsino Bongi³⁹. Su juo Tiškevičius dar prieš tremtį greičiausiai bus susipažinęs per jau minėtus Rajkiewiczų ir Boito: pastarojo brolis buvo garsus architektas Camillo Boito (1836–1914), o Bongi buvo vienas geriausių šio studentų Breros akademijoje. Abu jie 1905–1906 m. Tiškevičiaus užsakymu projektavo ir Lentvario bažnyčią⁴⁰. Salsomaggiore galerijos statybos darbus buvo numatyta baigti 1913 m. Pagal planą, pačiame kurorto centre iškiliantis statinys turėjo talpinti senosios dailės galeriją, biurą ir prižiūrėtojo būstą. Pasak Silvios Cabassi, „būdamas ištikimas užsakovo pageidavimams, architektas skyrė ypatingą dėmesį numatyta pastato funkcijai“⁴¹, kas galbūt ir nulėmė, kad įkvėpimo architektūriniam sprendimui semtasi iš Lombardijos vėlyvųjų viduramžių palikimo (3 pav.). Darbai vyko sparčiai ir netrukus įvyko iškilmingas atidarymas, pažymėtas iš Milano atvežtos grafo kolekcijos paroda. Beje, paprastai literatūroje nurodoma, kad galerijos padalinys pradėjo veikti 1914 m., tačiau tikėtina, kad tai nutiko kiek anksčiau – 1913 m. birželį, ką lyg ir patvirtina tuo metu Salsomaggiore vykusio ir „Warowland“ galerijos organizuoto aukciono katalogas.

Duktė pasakoja, kad tėvas nuolat gilino žinias savarankiškai – savaitgaliais kartu su vaikais lankė miesto įžymybes, muziejus ir galerijas, itin daug keliavo po pačią Italiją. Vis dėlto plačių užmojų entuziastas pats vienas nebūtų

3 pav. „Galleria Warowland“ padalinys Salsomaggiore Terme kurorte. Atvirukas pagal A. Mattioli nuotrauką. XX a. pr. Asmeninė autorės kolekcija

39 Architektas O. Bongi gimė 1875 m. Florencijoje. Pirmuosius mokslus baigė Pizoje, o vėliau išvyko į Milaną. Breros dailės akademijoje lankė profesoriaus C. Boito (1836–1914) architektūros paskaitas, o vėliau buvo Luigi Broggi (1851–1926) studentu. Akademiją baigė 1895 m., o po kurio laiko tapo ir jos garbės nariu. 1902–1911 m. dėstė dizainą *Scuola di Elementi di Architettura* bei savo *Alma Mater*. Savarankiška jo, kaip architekto, veikla siejama su 1905 m., kai kartu su bendraautoriumi Sebastiano Giuseppe Locati (1861–1939) pateikė projektą Tarptautinės parodos Milane paviljono konkursui ir jį laimėjo. Ši sėkmė lėmė, kad jis tapo ir 1911 m. Turine vykusios parodos paviljonų autoriumi. Po to ketetą metų dirbo Milane, pelnė populiarumą tarp privačių užsakovų. Po 1912 m. dirbo beveik vien tik su projektais užmiestyje. Mirė 1921 m. ir buvo palaidotas Milane.

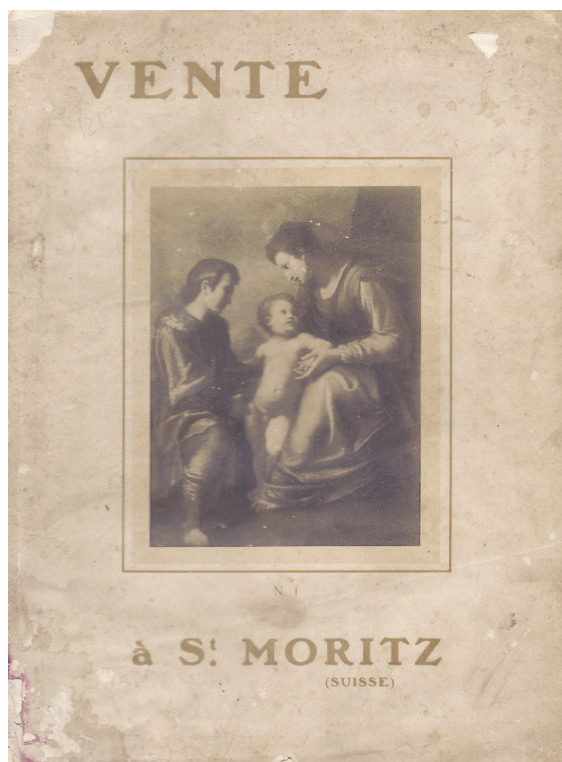
40 Gana dažnai literatūroje broliai Boito yra painiojami: vietoj Camillo Lentvario bažnyčios projekto bendraautoriumi nurodomas Arrigo. Ši klaida galėjo atsirasti dėl to, kad pati Potocka architekto vardą nurodė klaidingai, o vėlesni autoriai rėmėsi daugiausia jos prisiminimais.

41 Cabassi 2010: 3.

pajėgęs įgyvendinti visų savo sumanymų. Akiračiui plėsti itin pasitarnavo esami ir nauji ryšiai, nuolatinis bendradarbiavimas su kitų salonų savininkais, restauratoriais ir kultūrinę veiklą vykdančiomis institucijomis. Iš atskirų asmenų galima paminėti tą patį Rajkiewiczį. Be to, kad buvo inžinierius ir dailininkas, jis labai domėjosi senąja daile, pats ją kolekcionavo, 1933 m. buvo Pirmojo pasaulinio meno rinkos kongreso dalyvis. Būtent jis, pasak dukters, buvo dešinioji tėvo ranka perkant, restauruojant ir atributuojant kūrinius. Platesnio masto bendradarbiavimo pavyzdžiu galėtų būti 1910 m. Permanente rūmuose surengta XVIII a. dailės paroda, kurioje eksponuotas ir grafo vadovaujamai „Galleria Warowland“ priklausęs Christiano Seyboldo darbas „Moteris su kūdikiu“⁴². Su kitais garsiais Milano antikvarais ar galerijomis buvo dirbama rengiant aukcionus, pavyzdžiui, 1913 m. vykusius kūrinių pardavimus kuravo milanietis antikvaras Gustavo Gagliardi⁴³, o 1920 m. grafo salono vertybes buvo galima įsigyti Alfredui Geri priklausančioje „Galleria Geri“. Įdomu ir tai, kad be įprastinės antikvaro verslo praktikos, Tiškevičius vykdė ir privačius užsakytus – ieškodavo konkrečių kūrinių, kaip kliento atstovas dalyvaudavo aukcionuose⁴⁴.

Viena iš priemonių pasiekti reikiamą klientūrą buvo parduodamas vertybes pristatantys leidiniai. Šį kartą atskiro aptarimo vertas 1913 m. vasario 3–6 d. Šveicarijos kurorte Sankt Morice vykusio meno kūrinių aukciono katalogas⁴⁵ (4 pav.). Viešbutyje „Savoy“ milanietiškosios „Warowland“ galerijos suorganizuotas ir Gagliardi kuruotas renginys interesantams siūlė neeilinį rinkinį: net 312 vienetų XV–XIX a. tapybos ir skulptūros darbų, priskirtų garsiausiems Vakarų Europos meistrams. Tarp jų buvo El Greco („Švč. Mergelės karūnavimas“ (5 pav.), Agnolo Bronzino („Damos portretas“, „Peizažas“, „Jaunas karininkas“, „Judita ir

4 pav. Aukciono, vykusio 1913 m. vasarį viešbutyje „Savoy“ Sankt Morice, Šveicarijoje, katalogo viršelis

42 Carotti 1910: 226.

43 G. Gagliardi antikvariatas buvo įsikūręs adresu Via Fatebenefratelli 21 (*Annuaire...* 1937: 378).

44 Narkowicz. *Tyszkiewiczowie...* 2013: 233.

45 *Vente à St. Moritz (Suisse)*... 1913.

5 pav. El Greco „Švč. Mergelės karūnavimas“. XVI a. pab. Iš kn.: *Vente à St. Moritz (Suisse)*, 1913 m. Nr. 13

6 pav. Tiziano „Jėzus“. XVI a. Iš kn.: *Vente à St. Moritz (Suisse)*, 1913 m. Nr. 94

Holofernas“), Pietro Longhi („Kilmingos damos portretas“), Giambattista Tiepolo („Grupė šventųjų prie Madonos kojų“), Tiziano („Jėzus“ (6 pav.), Antonio da Correggio („Išminčių pagarbinimas“), Paolo Veronese („Vyro portretas“), Justo Sustermanso („Kardinolo iš Medičių portretas“, „Marija de Mediči“, „Karininko portretas“), Caravaggio („Šv. Agnesė“), Bernardo Strozzi („Šv. Cecilija“), Daniele Crespi („Šventojo ekstazė“, „Šventoji šeima“), Parmigianino („Madona“), Sebastiano Ricci („Apolonas: dienos alegorija“, „Diana: nakties alegorija“, „Karalius Saliamonas“), Scarsellini („Šv. Pranciškaus stebuklas“), Andrea Schiavone („Prozerpinos pagrobimas“), Gerbrando van der Eeckhouto („Merkurijus ir Argo“), Franso Snydero („Keturi kurtai“), Gaspardo Poussino („Rudens peizažas“), Canaletto („Venecijos vaizdas“), Giambattista Pittoni („Jėzus Emause“), Hanso Memlingo („Epizodai iš Šv. Martyno gyvenimo“), Jean-Auguste-Dominique Ingreso („Prometėjas“) ir daugybė kitų. Žinia apie kolekciją pasklido už Italijos ir Šveicarijos ribų: apie ją rašė Prancūzijos, Vokietijos bei Ispanijos kultūrinė spauda. Atskiro dėmesio sulaukė ir pavieniai rinkinio egzemplioriai, pavyzdžiui, ispanų žurnalo *Mundo grafico* korespondentas analizavo El Grecui priskirtą darbą „Švč. Mergelės karūnavimas“ (5 pav.), svarstė jo stilistines ypatybes ir tuo remdamasis priskyrė jį ankstyvajam dailininko kūrybos laikotarpiui⁴⁶.

46 Francés 1913: [5].

Ir vis dėlto apie tą, kuris nusprendė parduoti visas šias vertybes, nebuvo žinoma beveik nieko. Nurodyta tik tiek, kad visų jų savininkas yra „il comte L. T.“, taigi grafas L. T.

Ar gali būti, kad ši vertinga kolekcija priklausė mūsiškiui Tiškevičiui? Turint omenyje, kad itališka Vladislovo vardo forma yra „Ladislao“, tokie inicialai gali būti jam priskirti. Bet to dar maža, tad tenka ieškoti kitų šaltinių, galinčių patvirtinti šią versiją. Yra žinoma, kad Giovanni Ricci (greičiausiai grafo patikėtinis) 1912 m. lapkričio 8 d. prašė oficialaus leidimo išvežti Tiškevičiaus kolekcijos dalį į Sankt Moricą⁴⁷. Tarp šio prašymo ir renginio Šveicarijos kurorte tik trijų mėnesių tarpas, taigi atrodo pakankamai įtikima, kad grafo kolekcija buvo gabenama būtent į minėtą aukcioną. Taip pat svarbi užuomina spaudoje: leidinyje *Arte cristiana* nurodoma, kad šiandien Jacopo di Paolo rankai priskiriamas darbas⁴⁸, vaizduojantis Madoną su angelais, „XX a. pradžioje buvęs grafo Tiškevičiaus kolekcijoje Milane, vėliau buvo parduotas aukcione, vykusiame

7 pav. J. di Paolo „Madona su kūdikiu ir angelais“. XIV a. Iš kn.: *Vente à St. Moritz (Suisse)*, 1913 m. Nr. 6

1913 m. vasario 3–6 d. Sankt Morice, Šveicarijoje“⁴⁹(7 pav.). Prie šių nuorodų prisideda ir 1920 m. Milane, „Galleria Geri“ vykęs „Warowland“ salono kūrinių pardavimas: dalis darbų, pavyzdžiui, Andrea del Sarto priskiriamas paveikslas „Šventoji Šeima“ sutampa su 1913 m. katalogo turiniu⁵⁰ (8 pav.). Galiausiai, atsižvelgus ir į kolekcijoje dominuojančius autorius (tie patys, pavyzdžiui, Salvatoras Rosa ir Guido Reni sudarė ir Lietuvoje buvusio rinkinio pagrindą), galima drąsiai teigti, kad Šveicarijoje buvo parduodama ne kas kita, o Lentvario savininko Italijoje surinkti meno dirbiniai.

Apie 1912 m. Tiškevičiui oficialiai buvo panaikinta bausmė ir jis pagaliau galėjo grįžti į Lentvarį. Dabar gyvenimas vyko tarp ten ir čia – duktė mini, kad vasaras tėvas praleisdavo Lentvaryje (ir Varšuvoje), o žiemos mėnesiais vėl viešė-

47 Ceriana; Creseri; Quattrini 2004: 114.

48 Šio kūrinio atribucija nuolat kito: 1913 m. jis priskirtas Ambrogio Lorenzetti, vėliau Guariento, o galiausiai apsisotą ties Jacopo di Paolo. Paveikslas ne kartą keitė šeiminkus, pabuvojo Romoje, grįžo į Milaną, vėliau atsідūrė JAV ir galiausiai vėl pasirodė Italijos aukcionuose. 2003 m. birželį jis už pradinę 100 000 eurų kainą buvo parduodamas Milano Finante Semenzato aukcione, kur jį įsigijo Ernesto Trivoli. Labai greitai, jau 2007 m. kovo 18 d., šis XIV a. kūrinys vėl buvo siūlomas Venecijoje vykusiame aukcione. Dabartinio savininko nustatyti nepavyko.

49 Masacci 2009: 438.

50 *Catalogo della vendita...* 1920. 308.

jo Italijoje. Matyt, buvo rimtų priežasčių, greičiausiai finansinių, paskatinusių parduoti tokią gausią kolekciją⁵¹. Bet kuriuo atveju, tiek milanietiškas antikvariatas, tiek naujasis jo padalinys kurį laiką dar vykdė savo veiklą. Situaciją stipriai pakeitė I pasaulinio karo įvykiai. Juos grafas su šeima pasitiko Lietuvoje. Lentvaryje įkūrė Raudonojo kryžiaus ligoninę, kurioje pats su dukterimi Sofija dirbo. Didėjanti sumaištis, jos metu prarasta didžioji dalis rezidencijos kolekcijos⁵², bombardavimo grėsmė ir galiausiai – šeimos išblaškymas: 1915 m. Tiškevičius su Raudonuoju kryžiumi išvyko Kaukazo kryptimi, o likusi šeimos dalis atsidūrė Vilniuje, Trakų gatvėje buvusiuose rūmuose. Kol žmona rūpinosi Lietuvoje likusiais savo ir kitų giminaičių dvarais (vaikai buvo išsiųsti į Varšuvą), apie grafą „per visą karą nebuvo jokių žinių“⁵³. Namų link jis pajudėjo

8 pav. A. del Sarto „Šventoji šeima“. XVI a. Iš kn.: *Catalogo della vendita*, 1920 m. Nr. 308

1917 m., per Maskvą, Švediją ir Suomiją pasiekė Liubomirskių dvarą Krušine, kur pagaliau susitiko su šeima. Į Lentvarį, panašu, sugrįžta apie 1920 metus. Tik numylėta rezidencija nė iš tolo nebepriminė to, kas buvo prieš karą: rūmai nuniokoti, juose buvę vertybių likučiai išvežti į Varšuvą, ūkis smukęs.

Greičiausiai tai lėmė ir antrąjį mėginimą išparduoti itališkuosius rinkinius 1920 m. aukcione. Nebeturėjo grafas ir paviljono Salsomaggiore – jį 1919 m. įsigijo markizė Alberta Dalla Rosa Zambelli. Vis dėlto panašu, kad visą šį laiką Milano antikvariatas nenutraukė savo veiklos: karo pradžioje Italijoje dar lankėsi ir pats Tiškevičius⁵⁴, o vėliau, matyt, juo rūpinosi patikėtiniai. 1920 m. Milane vykusio aukciono katalogas nurodo, kad „Galleria Warowland“ tebėra įsikūrusi senuoju adresu Via Gerolamo Morone 3, nors jai priklausiusios antikvarinės vertybės buvo parduodamos Geri galerijoje Via Borgonuovo 24. Taip pat iš jo aiškėja, kad dalis 1913 m. Šveicarijoje eksponuotų kūrinių ne tik nebuvo parduoti, bet ir išliko galerijos nuosavybe – juos

51 Vienintelė tėvo grįžimo laiką mininti duktė Sofija nurodo, kad jis su šeima Lietuvoje ar Lenkijoje jau buvo 1912 m. vasarą. Tačiau visiškai tikėtina, kad tai galėjo įvykti ir metais vėliau, kas dar labiau paašikintų kolekcijos pardavimą.

52 Potocka mini, kad Lentvario rūmus užėmusio Rusijos 5 štabo kareiviai liepė tėvams staigiai į vežimus ir vagonus pakuoti čia buvusias vertybes ir siųsti į Rusiją, iš kur jos nebegrižo. Tai, kas buvo užkasta parke, taip pat dingo.

53 Potocka 2004: 40.

54 V. Tiškevičius L. Uziemblai iš Milano 1914 11 13. *LMAVB RS*. F. 151. B. 238. L. 11.

rasime 1920 m. leidinyje. Prieš 1928 m. antikvariatas buvo perkeltas į toje pačioje gatvėje esančius XVIII a. Galaratti – Scotti šeimos rūmus, su kurios savininkais, anot tyrinėtojos Narkowicz, grafas susipažino jau po karo sugrįžęs į Milaną⁵⁵. Čia galerija veikė iki pat Tiškevičiaus mirties 1936 metais⁵⁶.

Kas nutiko po to, koks likimas teko didžiąjai daliai meno kūrinų, salonui ar jo dokumentacijai kol kas išsiaiškinti nepavyko, tad šiuo metu neįmanoma ir tiksliau apibrėžti antikvariato veiklos rezultatų. Neabejotina, kad dalis darbų iškeliaavo į privačias rankas 1913 m. Sankt Morice bei Salsomaggiore vykusiu aukcionu metu, kiti – 1920 m. Milane, galbūt dar ir 1928 metais⁵⁷. Taip pat tikėtina, kad nemaža dalis darbų galėjo atsidurti pagrindinėse meno kūrinų saugojimu besirūpinančiose įstaigose Milane: Taikomosios dailės muziejuje ir Breros pinakotekoje. Yra žinoma, kad bent vienas Tiškevičiaus kolekcijos eksponatas tikrai papildė pastarosios rinkinius – šiandien olando Cornelio de Heemo dailininkų ratui priskiriamas „Natiurmortas su vaisiais“. Įdomu, kad šis darbas kartu su kitais turėjo atsidurti Šveicarijoje, tačiau aukciono jis nepasiekė, nes kūrinį laiku „nusižiūrėjo“ tuometinis pinakotekos direktorius Ettore Modigliani (1873–1947). Jis manė, kad tai italų meistro Evaristo Baschenis (1617–1677) darbas, tad kreipėsi į Švietimo ministrą dėl galimybės jį įsigyti pirmumo teise (prieš tai norą nusipirkti šį kūrinį jau buvo pareiškęs Mario Novelli). Tuometinį savininką toks prestižinės kultūros įstaigos vadovo pageidavimas maloniai nustebino, todėl abejonių dėl kūrinio perdavimo nekilo ir jis atsidūrė pinakotekos fonduose⁵⁸. Deja, šiandien turime per mažai duomenų, kad galėtume tvirtinti, kad kai kurie itališkojo rinkinio eksponatai pasiekė grafo gimtąjį kraštą: vienintelis Italijoje išleistų „Galleria Warowland“ katalogų ir Lentvaryje buvusios kolekcijos aprašymų sutapimas yra paveikslas „Keturi evangelistai“. 1913 m. kataloge jis priskiriamas Valentinui (1601–1634)⁵⁹, o tarp rezidenciją puošusių kūrinų įvardijamas tik kaip tokio siužeto vertingas paveikslas, buvęs valgomajame, jo autorystė nenurodyta, tad neaišku, ar tai tikrai tas pats darbas⁶⁰.

1907–1913 m. laikotarpiu Tiškevičius iš gerai nusimanančio kolekcininko-mėgėjo tapo profesionalu. „Galleria Warowland“ veikla pademonstravo organizacinius

55 Narkowicz. *Miłośnicy...* 2013: 161–162. Via Manzoni 30 esantys rūmai ir šiandien tebeprisklauto šios šeimos palikuonims.

56 Šis adresas paskutinį kartą antikvariatų žinyne paminėtas 1937 m., jo savininku nurodytas V. Tiškevičius (*Annuaire...* 1937: 378). Potocka mini, kad apie 1932 m. tėvas susirgo išsėtine skleroze, kuri labai greitai progresavo, – grafas buvo paralyžuotas, sunkiai bepažino artimuosius. Taigi galima numanyti, kad antikvariato veikla rūpinosi kas nors iš šeimos narių arba Italijoje likę bendražygiai.

57 Egzistuoja 1928 m. „Galleria Warowland“ organizuoto aukciono katalogas (*Vendita all'asta di una pregevole raccolta di porcellane di varie epoche, quadri, miniature ed oggetti d'arte appartenenti a collezionisti esteri affidata alla Galleria Warowland. 15–17 febbraio 1928*. Milano: Stella, 1928), tačiau kol kas neteko jo apžiūrėti (saugomas privačioje kolekcijoje Italijoje). Pavadinime nurodoma, kad parduodami kūriniai galerijai yra „užsienio kolekcininkų patikėti“, tad galime tik spėti, kad aukcione galėjo atsidurti ir šis tas iš paties grafo rinkinių.

58 Ceriana 2004: 114–115.

59 *Vente à St. Moritz (Suisse)...* 1913: 62.

60 Širkaitė 1991: 14.

grafo gabumus, orientavimąsi Vakarų Europos meno kūrinų rinkoje, antikvaro darbo specifikos išmanymą. Kiek paradoksalu, kad sąlygas tam suteikė būtent priverstinis išvykimas iš šalies, o ne įprasta ilgalaikė kelionė į ypač šioje sferoje turėjusias ką pasiūlyti Prancūziją, Angliją ar tą pačią Italiją. Vietinei diduomenei sezoną ar ilgiau trunkančios išvykos nebuvo retenybė – užsienyje nuolat buvo dairomasi daugybės gyvenimui gimtiniėje reikalingų dalykų, pradedant aptarnaujančiu personalu, rūmų ar parkų architektais, baigiant įvairiomis interjero detalėmis, garderobu ir meno kūriniais. Tad Vakarų Europos prekybos principai, o juo labiau kolekcininkų, antikvarų veikla bendrąja prasme nebuvo svetima. Skirtumas tas, kad Tiškevičius gavo progą visą tai pažinti iš vidaus, kas daro jį išskirtinį tarp mūsų šalies kolekcininkų. Savo pomėgį realizavęs kur kas platesniu mastu nei vietiniai seniųjų mylėtojai, grafas tapo galerininku – nauja figūra to meto Lietuvos kultūriniame gyvenime. Įgyta patirtis suteikė jam potencialą konkuruoti su čionykštėje rinkoje vyravusiais prekeiviais, daugiausia žydų kilmės asmenimis, išlaikiusiais nedideles parduotuves ir nė iš tolo negalėjusias vadintis antikvaro salonais. Vis dėlto grįžęs į gimtinę oficialaus šios srities verslo jis taip ir nepradėjo. Kodėl tokia galimybe nepasinaudota, šiandien galime tik numanyti. Be abejo, tą lemti turėjo netrukus po sugrįžimo prasidėjęs ir šeimą išblaškęs I pasaulinis karas, jam pasibaigus – ženklus finansinės būklės pablogėjimas, o galiausiai ir pašlijusi grafo sveikata (1932 m. susirgo išsėtine skleroze ir likusius gyvenimo metus buvo paralyžiuotas). Kita vertus, svetur pradėtas verslas ten buvo plėtojamas ir toliau. Tarptautiniuose antikvariatų kataloguose Tiškevičiaus vardas greta „Galleria Warowland“ salono figūruoja iki pat 1936 m. Tai rodo, kad grafas antikvariato veikloje daugiau ar mažiau dalyvavo visą jo gyvavimo laiką (vėlesniais metais tikriausiai per patikėtinius). Tai leidžia daryti prielaidą, kad iš užsienio gaunamos pajamos leido lengviau išverti šeimą užklopusius materialinius sunkumus. Tiškevičiaus veikla Italijoje turėjo tiesioginės įtakos ir ateities kartoms – pagrindinis Varšuvoje gyvenusios ir prisiminimus apie tėvą užrašiusios Tiškevičiūtės-Potockos pajamų šaltinis taip pat buvo prekyba antikvarinėmis vertybėmis.

1907–1913 m. sukauptos kolekcijos turinys, palyginti jį su Lentvaryje buvusiomis vertybėmis, rodo, kad grafas turėjo aiškiai suformuotą savo rinkinio kryptį, t. y. Vakarų Europos tapybą, kurios ašis buvo Italijos renesanso ir baroko meistrai, ir ja vadovavosi visą savo, kaip aktyvaus kolekcininko, veiklos laiką. Deja, ar kas nors iš milanietiškosios kolekcijos pasiekė Vilnių, šiandien lieka neaišku.

Santrumpos

KMIF – Kretingos muziejaus ikonografijos fondas

LMAVB RS – Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius

Publikuoti šaltiniai ir literatūra

1. *Annuaire de la curiosité des beaux-arts et de la bibliophilie. Paris-département-étranger*. 1931: 646; 1932: 589; 1933: 497; 1934: 437; 1935: 446; 1937: 378.
2. Bonatti Bacchini, M.; Robbe-Grillet A. etc. La palazzina Warowland. *Salsomaggiore. Art deco termale*. Milano: Franco Maria Ricci, 1989: 109.
3. Cabassi S., La Palazzina Warowland. Un gioiello lombardo in terra salsese. *Salsomaggiore cronache*. 2010: [3]. Prieiga per internetą: <http://www.amicidialsomaggiore.it/pdf/Giornale201002.pdf> (žiūrėta 2014 03 01).
4. Carotti, G. La mostra di ritratti del settecento alla palazzina della „Permanente“. *L'Arte. Rivista di storia dell'arte medioevale e moderna e d'arte decorativa*. Diretta da Adolfo Venturi. Roma, 1910: 225–227.
5. *Catalogo della vendita al maggiore oferente costituita dal cospicuo patrimonio artistico della nota Galleria Warowland (di Milano – Via Morone, 3). Quadri antichi opere somma importanza italiane, francesi e fiamminghe, oggetti d'arte (marmi, bronzi, porcellane, terrecotte) e ricco asortimento di mobili e stoffe antiche*. Milano: Gustavo Modiano & C., 1920.
6. Ceriana, M.; Creseri, M.; Quattrini, C. *Per Brera. Collezionisti e doni alla pinacoteca dal 1882 al 2000*. Milano: Centro Di, 2004.
7. Chronique des Ventes. *Le Bulletin de l'art ancien et moderne*. 1913. 570: 36.
8. Deveikienė, V.; Deveikis, S. *Lentvario dvaro parko augalija*. Vilnius: Lietuvos turto vertintojų asociacija, 2010.
9. Deveikienė, V.; Deveikis, S. *Lentvario dvaro parko istorinės ir meninės raidos apybraiža*. Vilnius: Lietuvos turto vertintojų asociacija, 2010.
10. Dla biblioflów. *Kurjer Litewski*. 1910. 38: 3.
11. Faroldi, E. La Pallazina Warowland. Un museo per il „Museo delle Terme“. *Palladio*. 1993. 3: 212–217.
12. Francés, J. Un quadro del Greco. *Mundo grafiko*. 1913. 69: 5.
13. Gluska-Trezzani, B. Polskie groby na Cimitero Monumentale w Mediolanie. *Nasz Świat*. 2013 10 30. Prieiga per internetą: <http://www.naszswiat.net/y-we-woszech/nasze-sprawy/6868-polskie-groby-na-cimitero-monumentale-w-mediolanie.html> (žiūrėta 2014 03 01).
14. Laučkaitė, L. Privačios meno kolekcijos XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje Vilniuje. *Menotyra*. 1999. 1(14): 27–35.
15. *Lentvario bažnyčia ir jos dekoras. 1905–1943 / Kościół w Landwarowie i jego wystrój. 1905–1943 / The Lentvaris Church and its décor. 1905–1943*: parodos katalogas. Sud. G. Jankevičiūtė. Vilnius: Bažnytinio paveldo muziejus, 2012.
16. Maksymiuk, M. *Kościół pod wezwaniem Zwiastowania Najświętszej Marii Panny w Landwarowie pod Wilnem*. Poznań: Bogucki Wywaw. Naukowe, 2000.
17. Masacci, F. La cappella dei Magi in San Petronio a Bologna: le vetrate su disegno di Jacopo di Paolo. *Arte cristiana*. 2009. 855(97): 429–440.
18. *Memorial złożony ministrowi spraw wewnętrznych w Petersburgu przez Władysława hr. Tyszkiewiczza*. Kraków: Drukarnia W. L. Anczyca i Spółki, 1905.
19. Narkowicz, L. *Muzealnicy i kolekcjonerzy. Zbiory rodziny Tyszkiewiczów i ich rola w zaborze rosyjskim*. Wrocław: Wrocławskie Towarzystwo Naukowe, 2013.
20. Narkowicz, L. *Tyszkiewiczowie. Rodem z Landwarowa*. Warszawa: Neriton, 2013.
21. Potocka, Z. Antykwarjat „Miniatiura“. *Rocznik muzeum narodowego w Warszawie*. 1967. 11: 195–221.
22. Potocka z Tyszkiewiczów, Z. Rezydencja Landwarów. *Karta*. 2004. 40: 26–43.
23. Rosiak, S. *Księgarnia „E. Orzeszkowa i S-ła” w Wilnie 1879–1882*. Wilno: Wydawnictwo magistratu m. Wilna, 1938.
24. Širkaitė, J. Dailės mecenatystė Lietuvoje XIX a. antroje pusėje – XX a. pradžioje. *Lietuvos kultūros tyrinėjimai*. Vilnius, 1995. 1: 217–268.
25. Širkaitė, J. Vladislovas Tiškevičius – kolekcionierius bei Vilniaus mokslo ir meno kūrėjas. *Mokslas ir gyvenimas*. 1991. 11: 12–14.
26. *Vendita a Salsomaggiore 9-10-11-12 Giugno, 1913. Quadri antichi, bronzi, porcellane, maioliche, mobili, marmi, terre-cotte ed oggetti d'arte. Vendita organizzata dalla Galleria Warowland di Milano, sotto la direzione del sig. Gustavo Gagliardi*. Milano: G. Modiano & C., 1913.

27. *Vente à St. Moritz (Suisse). Vente de la collection du comte L. T., organisée par la galerie Warowland de Milan sous la direction de M. Gustave Gagliardi.* Milan: G. Modiano & Co, 1913.

Aistė Bimbirytė-Mackevičienė

Władysław Tyszkiewicz in Italy: “Galleria Warowland” and its Milanese collection

Summary

The current paper analyses a concrete period in the biography of Władysław Tyszkiewicz, i. e. a period from 1907 to 1913, which he spent in Milan, Italy and which has not yet appeared as a main topic in historical researches. The text identifies the time and circumstances of the departure; it covers the main work principles of the count on establishment of antiques “Galleria Warowland”. During this research, a valuable resource was found: a catalogue from the auction held in 1913 in St. Moritz, Switzerland, which made it possible to identify the count’s collection assembled in Italy. Through additional material it was possible to determine some of works’ destiny.

Tyszkiewicz went abroad involuntarily – due to his ideas that were not favourable for the tsarist government it was decided to exile him abroad. The count departed in December 1907, and promptly afterwards he established a small antique gallery “Galleria Warowland” in the Palace of Count Edouard Amman (today, Via Arrigo Boito 8) in the centre of Milan. Business prospered; therefore, it was relocated to more spacious premises – a car showroom at Via Alessandro Manzoni 10/Via Gerolamo Morone, where as many as eight reconstructed rooms were filled with antiquities. Success came – in 1912 the project for a gallery branch was ready and in 1913 the second gallery “Galleria Warowland” opened in Salsomaggiore Terme resort. The main principles of Western Europe art market were applied in trade of art works: cooperation with other galleries (like those led by antiquary Gustavo Gagliardi or Alfredo Geri) and restorers, individual orders; auctions were carried out and on their basis well-illustrated comprehensive catalogues were released.

In 1912, Tyszkiewicz received permission to return to his homeland. Seemingly, this resulted in the sale of art works, which belonged to the count, in February 1913 in Sankt Moritz, Switzerland. From the auction catalogue it was found out that the collection consisted of Western European craftsmen of the 15–19th century: El Greco, Pietro Longhi, Veronese, Correggio, Caravaggio, Parmigianino, Canaletto, Scarsellino, Tiziano, Giambattista Tiepolo, etc. The count returned to Lithuania; however, he continued his business in Italy: the branch in Salsomaggiore operated until 1919 and the gallery in Milan until Tyszkiewicz’s death in 1936.

During the period of exile, Tyszkiewicz turned from amateur into a professional gallery owner – he became a new figure in the Lithuanian cultural field. Still, he did not start the official antiques business after return. Presumably, it was prevented by the beginning of World War I, resulting in deterioration of the count’s financial condition and, finally, serious disease (multiple sclerosis). Nevertheless, it may be assumed that the business ongoing abroad eased the count’s difficult financial situation, and his contribution influenced the life of further generations – the main source of income of his daughter who lived in Warsaw was antiques trade.

KEY WORDS: Władysław Tyszkiewicz, “Galleria Warowland”, antique gallery, Milan, Salsomaggiore Terme, art collection, beginning of the 20th century